

„Jeden nie upadał na duchu”. Relacja z czwartego dnia IX Festiwalu Teologii Politycznej

Żeromski wiele zawdzięcza chociażby Edwardowi Abramowskiemu czy myślicielom politycznym z kręgów Towarzystwa Demokratycznego. Wpływ filozofii na literaturę scharakteryzować jest łatwiej niż oddziaływanie o przeciwnym zwrocie. Na czym ma więc polegać filozoficzne czytanie literatury? Otóż polegać ma na zadawaniu tekstowi filozoficznych pytań – mówił Tomasz Herbich podczas warsztatu filozoficznego odbywającego się w ramach IX Festiwalu Teologii Politycznej.

We wtorkowy wieczór, 14 października 2025 roku, w sali Domu Literatury mieszczącego się przy ul. Krakowskie Przedmieście 87/89 odbyły się warsztaty filozoficzne zorganizowane w ramach IX Festiwalu Teologii Politycznej, który poświęcony jest postaci Stefana Żeromskiego. Prowadzący spotkanie – dr **Tomasz Herbich**, zastępca redaktora naczelnego „Teologii Politycznej Co Tydzień” oraz wykładowca Wydziału Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego – zaproponował uczestnikom lekturę opowiadania *Rozdzióbią nas kruki, wrony...*, obszernych fragmentów powieści *Syzyfowe prace* oraz rozdziału rozprawy Stanisława Brzozowskiego pt. *Współczesna powieść polska*, który traktuje o pisarstwie Żeromskiego.

O ponadczasowej wartości dzieł autora *Przedwiośnia* stanowią nie tylko ich emocjonalna głębia i wielkie walory artystyczne, lecz także to, że są one twórczym przekładem idei na język literatury. Żeromski wiele zawdzięcza chociażby Edwardowi Abramowskiemu czy myślicielom politycznym z kręgów Towarzystwa Demokratycznego. Wpływ filozofii na literaturę scharakteryzować jest łatwiej niż oddziaływanie o przeciwnym zwrocie. Na czym ma więc polegać filozoficzne czytanie literatury? Otóż polegać ma na zadawaniu tekstowi filozoficznych pytań – mówił Tomasz Herbich.

Warsztat został poprowadzony w myśl koncepcji autorstwa Hansa-Georga Gadamera, według której prawda jest odpowiedzią na, zadane lub nie, pytanie. Celem spotkania było ćwiczenie się w sztuce formułowania pytań, a więc ćwiczenie się w sztuce poszukiwania prawdy. Dzięki takiemu podejściu filozofowie mogą odnosić się do doświadczeń, do których nie są w stanie dotrzeć inaczej jak tylko za pośrednictwem fikcji literackiej. Ponadto zadane pytanie może pomóc odsłonić uniwersalny sens problemów podejmowanych w literaturze polskiej, w tak dużym stopniu zależnej od lokalnego mikrokosmosu kulturowego.

Omawiane przez uczestników utwory Żeromskiego powstały w okresie, który Brzozowski określa mianem nieheroicznego, czyli podczas czterdziestu lat – od klęski styczniowej do wybuchu rewolucji w 1905 r. – gdy Polacy nie podejmowali zbrojnej walki o niepodległość. Autor *Płomieni* postrzegał twórczość Żeromskiego jako środek kształtowania światopoglądów w bardzo istotnym okresie formowania się polskiej nowoczesności. Pokazuje ona, jak ujął to dr Herbich, „podziemne życie pod zaborem rosyjskim, jego uwikłanie i jego

beznadzieję”. W toku dyskusji pojawiały szalenie interesujące pytania, między innymi o obecną od epoki romantyzmu w polskiej kulturze wizję życia pomimo śmierci, w pamięci potomnych; o definicję zdrady oraz o istotę heroizmu w obliczu egzystencjalnego horroru wywołanego przez poczucie kompletnej politycznej klęski.

Uczestnicy wprowadzili wiele dodatkowych, bardzo różnorodnych kontekstów: wiersze Mariana Hemara dały asumpt do zastanowienia się, czym jest polskość z wyboru i czy w ogóle możliwe jest wybrać sobie tożsamość, a przedstawiona w Syzyfowych pracach sytuacja rusyfikowanych gimnazjalistów wzbudziła skojarzenie z sytuacją podmiotu odciętego od sił organizujących jego własne życie psychiczne, którą w Zarysie psychoanalizy opisywał Zygmunta Freud. Podstawowym punktem odniesienia pozostawało jednak dzieło Żeromskiego, co stanowi dowód na to, że literatura polska nie jest jedynie „narodowym pamiętkościołem”, ale dla tych, którzy umiejętnie zadają pytania, może stać się również źródłem myśli nowej, żywej i mocnej.

Już dziś zapraszamy na wieńczącą festiwal debatę, która odbędzie się w czwartek, 16 października. Spotkanie „Stefan Żeromski. Pisarz” poświęcone będzie artystycznym inspiracjom, kulturowym uwikłaniom i naturalistycznej obserwacji w dziełach autora *Popiołów*.

Michał Sołtysiak

fot. Jacek Łagowski

Licencja CC BY SA

**Przed nami ostatnie wydarzenie IX Festiwalu Teologii
Politycznej – zapraszamy!**

*Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie
w ramach programu „Patriotyzm Jutra” edycja 2025*

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

PATRIOTYZM JUTRA

Projekt współfinansuje miasto stołeczne Warszawa

projekt współfinansuje
miasto stołeczne
Warszawa